

Natuurinrichting

Projecten voor natuurontwikkeling

Inhoud p. 2

Voorwoord p. 3

01 | Natuurinrichting maakt deel uit van het Vlaamse natuurbeleid

02 | Projecten voor natuurbehoud, -herstel en ontwikkeling

03 | Projecten op maat

04 | Het verloop van een project

05 | Projecten in de praktijk

Contact p. 30

Open ruimte is schaars in Vlaanderen. Het komt er dus op aan op een weloverwogen en duurzame manier met de open ruimte om te springen. Het is dan ook essentieel dat we oog hebben voor de diverse functies van de open ruimte en respect opbrengen voor de talloze gebruikers ervan.

Projecten in de open ruimte zijn – hoe bescheiden ook – nooit vrijblijvend en meestal complex. Maar altijd bieden ze mogelijkheden en kansen om de kwaliteit van de open ruimte te verbeteren. De Vlaamse overheid maakt er haar werk van zo veel mogelijk van die kansen te benutten. Voor iedereen die erom vraagt én met oog voor alle thema's en belangen.

Om projectmatig aan natuurherstel, -behoud en –ontwikkeling te doen heeft de Vlaamse wetgever het instrument natuurinrichting in het leven geroepen.

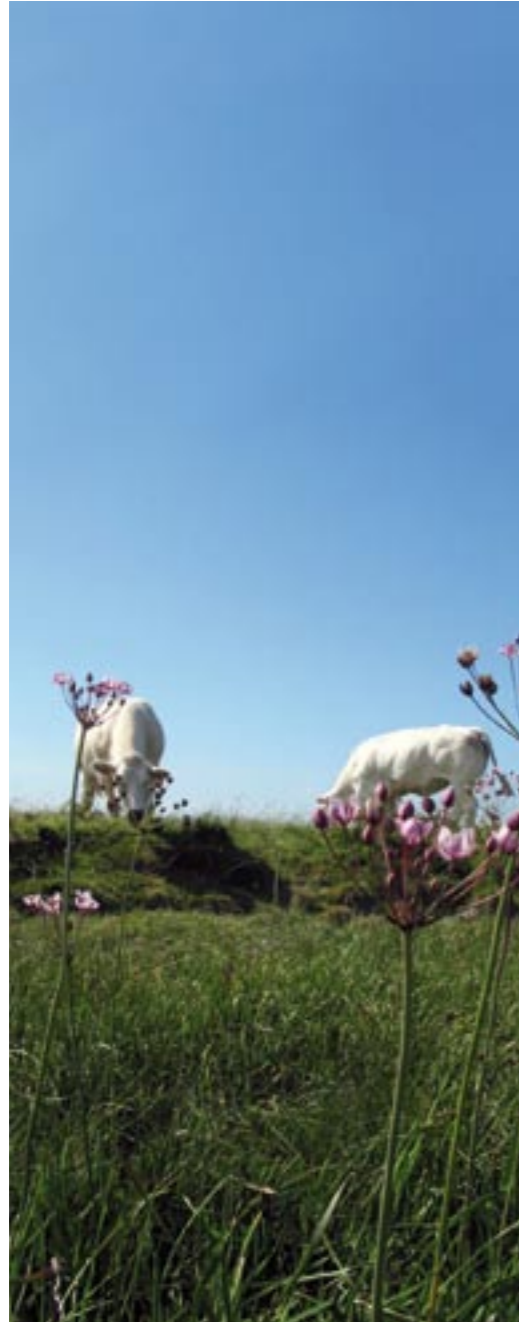
Aangestuurd door het Agentschap voor Natuur en Bos zet de Vlaamse Landmaatschappij dit instrument sinds 1998 in waar het nodig en zinvol is.

In deze brochure maken we u graag wegwijs in de wereld van natuurinrichting.

01 | Natuurinrichting maakt deel uit van het Vlaamse natuurbeleid

Hoogwaardige natuur: een noodzaak

In onze geïndustrialiseerde wereld staat de natuur onder druk. Toch is voldoende hoogwaardige natuur een absolute noodzaak voor ieder van ons en voor het voortbestaan van onze planeet.

Daarom is het de taak van elke overheid om wetten en regels vast te leggen voor de bescherming, de ontwikkeling, het herstel en het beheer van de natuur.

De Vlaamse overheid heeft de regels van het natuurbehoud vastgelegd in het natuurdecreet van 1997. Dat decreet, voluit "het decreet betreffende het natuurbehoud en het natuurlijke milieu" vertaalt de Europese regelgeving naar een Vlaamse context en heeft als doel de natuurwaarden in onze regio veilig te stellen.

Gebiedsgericht werken

Het natuurdecreet besteedt veel aandacht aan gebiedsgericht beleid. Het natuurdecreet wil een netwerk van natuurgebieden in Vlaanderen creëren dat de nodige ruimte geeft aan bijzondere planten en dieren. Door die doelstelling op te nemen in het natuurdecreet vult Vlaanderen de Europese Natura 2000-gedachte in. In Vlaanderen werden al verschillende speciale beschermingszones (SBZ) afgebakend. Vlaanderen ontwikkelde ook een model om voor de eigen waardevolle natuurgebieden een netwerk te vormen. Dat model is het Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN), dat via een Integraal Verwevings- en Ondersteunend Netwerk (IVON) verder aaneen gesmeed wordt.

Gebieden afbakenen op zich is niet voldoende, het moet ook duidelijk zijn wat kan en niet kan in dergelijke gebieden. Het natuurdecreet voorziet daarom dat er voor de gebieden van het VEN en het IVON natuurrichtplannen worden opgemaakt, terwijl er voor de speciale beschermingszones instandhoudingsdoelstellingen en daarmee verbonden maatregelen geformuleerd moeten worden.

Het natuurdecreet biedt de Vlaamse overheid de wettelijke basis om daadwerkelijk natuur te beschermen. In de kwetsbaarste gebieden kan de overheid natuurreservaten oprichten en in minder kwetsbare gebieden kan ze partnerschappen met individuele burgers aangaan via beheerovereenkomsten en natuurprojectovereenkomsten.

Het natuurdecreet tekent ook een heel specifiek instrument uit om actief aan natuurherstel, -behoud en -ontwikkeling te doen: natuurinrichting.

Een duik in het wetboek

Natuurinrichting werd voor het eerst vernoemd in het decreet op het Natuurbehoud en het Natuurlijk Milieu van 21 oktober 1997. Dat decreet werd gewijzigd door het decreet van 19 juli 2002.

Het besluit van de Vlaamse Regering tot vaststelling van nadere regels ter uitvoering van het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu van 23 juli 1998, gewijzigd op 2 februari 2007, legt de procedure vast voor de uitvoering van de natuurinrichtingsprojecten.

02 | Projecten voor natuurbehoud, -herstel en ontwikkeling

Natuurinrichting is het projectmatig herstellen, ontwikkelen of behouden van waardevolle natuur door inrichtingswerken uit te voeren. Kwetsbare natuurgebieden krijgen via natuurinrichting een duwtje in de rug.

Altijd weloverwogen

De Vlaamse minister van Natuur kan een natuurinrichtingsproject instellen en inrichtingswerken laten uitvoeren om waardevolle natuur in een gebied te behouden of om een geschikt milieu te laten ontstaan voor de fauna en de flora.

Natuurinrichting kan aangewezen zijn voor het herstel van fauna en flora, bijv. in oude en diepe zandwinputten, op opgehoogde terreinen, op voormalige industriegronden die een natuurbestemming krijgen, in gebieden waar bijzondere vormen van waterbeheer nodig zijn, op plaatsen waar dieren een weg moeten kunnen oversteken of in natuurgebieden waar recreatie best geordend wordt.

Of een menselijke ingreep echt wel nodig is, wordt goed overwogen, zeker als er al waardevolle natuur aanwezig is.

Op goedgekozen plekken

Natuurinrichting richt zich voornamelijk op de groene gebieden en het geheel van natuurgebieden waarin bijzondere maatregelen en voorschriften gelden zoals het Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN) en de speciale beschermingszones (SBZ).

Er wordt altijd getracht om een logisch aaneengesloten gebied in te richten. Om tot een geheel te komen, worden waar nodig ook gronden met een andere bestemming opgenomen in het project.

De inrichtingswerkzaamheden zijn gericht op de bestemming die het gebied heeft. Zo kan lokaal bijv. een bepaald recreatiegebied beter worden ingericht, terwijl ook de recreatieve overlast in een nabijgelegen natuurgebied wordt aangepakt.

In het kader van natuurinrichting kan de overheid soms een oplossing bieden voor zonevremde landbouwbedrijven. Ze kan bijv. landbouwers uitruilen uit het waardevolle natuurgebied naar landbouwgebied, waar zij een grotere rechtszekerheid hebben. Natuurinrichting realiseert dus niet enkel natuurdoelen; ook de landbouw- of recreatieve structuur kan erdoor verbeterd worden.

Door de overheid

Twee overheidsdiensten zijn verantwoordelijk voor de Vlaamse natuurinrichtingsprojecten: het Agentschap voor Natuur en Bos en de Vlaamse Landmaatschappij. De twee diensten maken samen de plannen en documenten van elk project op en ze coördineren samen het studiewerk.

Het Agentschap voor Natuur en Bos werkt het beleid uit, stuurt het project aan en zorgt voor de budgetten.

De Vlaamse Landmaatschappij verzorgt het secretariaat van de projecten, staat in voor de projectleiding en laat aannemers de terreinwerken uitvoeren.

Doordat de wetgeving in 2007 is aangepast, is natuurinrichting nog vlotter in staat om in te spelen op lokale inrichtingsvragen. Zo kan een gemeente die al langer met het idee speelt om maatregelen voor recreatie uit te werken, van de gelegenheid gebruik maken om dit samen met natuurinrichting te doen in een partnerproject. De kosten voor de realisatie van gemeenschappelijke doelstellingen worden gedeeld. Natuurinrichting en de bijhorende financiering kunnen het duwtje in de rug zijn om een probleem aan te pakken.

Bovendien is een snelle uitvoering op het terrein mogelijk als de eigenaars en gebruikers hun akkoord geven om bepaalde werken uit te voeren.

“

Dankzij een goede voorbereiding van de inrichtingswerken en de perfecte samenwerking tussen de Vlaamse Landmaatschappij, het Agentschap voor Natuur en Bos, Natuurpunt en de Stad Antwerpen tekenden we in het project Bospolder - Ekers Moeras zeer snel na afwerking schitterende resultaten op. Amper één jaar na de werken in de Bospolder was het terrein hersteld en hadden vele nieuwe soorten hun weg naar het gebied al gevonden. Dankzij het natuurinrichtingsproject is de Bospolder niet alleen boeiend voor natuurliefhebbers, maar genieten steeds meer wandelaars van het gevarieerde landschap. De Bospolder is zonder twijfel één van de mooiste stedelijke natuurgebieden in Vlaanderen geworden!

Stefan Versweyveld
(Natuurpunt)

”

Samen met lokale partners

Natuurinrichting wil het lokale natuurbeleid mee helpen realiseren, daarom wordt nauw samengewerkt met allerlei lokale partners. Hebben ze over het projectgebied al studies uitgevoerd, dan wordt daarmee rekening gehouden.

De gemeentebesturen zijn belangrijke partners. De gemeenten weten wat er leeft bij hun inwoners en vormen zo de schakel tussen de Vlaamse overheid en de lokale gemeenschap. Ze helpen ook bij het organiseren van het openbaar onderzoek en het zoeken naar afgevaardigden voor de projectcommissie.

Ook de provinciebesturen zijn meestal partner. Met hen worden afspraken gemaakt over waterbeheer, recreatie e.d.

Vaak zijn natuurverenigingen partner doordat ze terreinen in het projectgebied in eigendom of in beheer hebben en het terrein kennen als hun broekzak.

Ten slotte kunnen ook privépersonen, bedrijven of instellingen partner zijn. Dat is het geval als ze een aanzienlijke oppervlakte in het projectgebied in eigendom hebben of beheren. Ook zij worden, bijv. in werkgroepen, intensief betrokken bij de ontwikkeling van de gebiedsvisie en de opmaak van de plannen.

De projecten haken mee in op het natuur- en ruimtelijk beleid dat de gemeenten voeren, en dat bijv. in het gemeentelijk milieubeleidsplan, het Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan of de Gemeentelijke Ruimtelijke Uitvoeringsplannen vervat zit.

Samen met de partners bepaalt het projectcomité de doelstellingen en maakt het concrete afspraken over het beheer van de terreinen na de uitvoering van het project.

03 | Projecten op maat

Inspraak verzekerd

Bij natuurinrichtingsprojecten zijn inspraak, overleg en openbaarheid geen loze begrippen. De formele inspraak, zo bepaalt het decreet natuurbehoud, gebeurt via verschillende openbare onderzoeken. Het formeel overleg moet plaatshebben in het projectcomité en de projectcommissie.

Via de openbare onderzoeken kunnen de belanghebbenden en alle geïnteresseerden officieel hun opmerkingen, suggesties of bezwaren kenbaar maken. Het eerste openbaar onderzoek gaat over de lijst van eigenaars en gebruikers in het projectgebied en over het projectrapport dat de te nemen maatregelen motiveert. De verschillende projectuitvoeringsplannen, die o.a. technische plannen en de berekening van de vergoedingen bevatten, zijn onderwerp van de volgende openbare onderzoeken.

Alle betrokken overheden, openbare besturen en maatschappelijke groepen (bijv. natuurverenigingen, landbouwkamers) zijn vertegenwoordigd in het projectcomité. Streekdeskundigen en vertegenwoordigers van belanghebbenden (zowel van eigenaars als gebruikers) zetelen in de projectcommissie en worden zo bij de planvorming en de uitvoering betrokken. Het comité en de commissie geven advies bij iedere belangrijke stap in het project. Het projectcomité kan mensen uitnodigen om hun ingediende opmerkingen of bezwaren toe te lichten.

De openbaarheid van bestuur wordt gegarandeerd doordat alle goedgekeurde plannen en documenten tijdens de volledige duur van het project ter inzage zijn voor alle geïnteresseerden die erom vragen.

“

Met breed overleg, goed studiemateriaal en de ervaring van een multidisciplinair team kunnen we via natuurinrichting echt een verschil maken voor kwetsbare natuur.

Mario De Block
(voorzitter van natuurinrichtingscomités in Antwerpen)

”

Informatie en informeel overleg

Een natuurinrichtingsproject kan ingrijpende veranderingen met zich meebrengen. Dat kan enkel na grondig overleg met eigenaars en gebruikers van gronden. Ook mensen die minder rechtstreeks betrokken zijn bij een natuurinrichtingsproject willen graag geïnformeerd en gehoord worden.

Daarom houden projectleiders informatievergaderingen, geven ze toelichting in milieuraden, brengen ze deskundigen bijeen in werkgroepen, geven ze omwonenden uitleg tijdens geleide werkbezoeken, enz. De mensen in en rond het projectgebied krijgen natuurinrichtingskrantjes in de bus met een stand van zaken en een vooruitblik. Die krantjes worden bijv. gebruikt om de openbare onderzoeken aan te kondigen.

Er zijn ook talloze informele contacten tussen het projectteam en de eigenaars en gebruikers van de gronden. Zo kunnen regelingen worden uitgewerkt met voordelen voor alle partijen.

Tijdens de openbare onderzoeken kan iedereen die dat wil op vooraf bepaalde zitdagen een vertegenwoordiger van het projectteam opzoeken in het gemeentehuis. Tijdens de werken op het terrein kunnen de mensen bij de werfleider terecht met vragen en opmerkingen. Via de regionale pers en de gemeentelijke magazines blijft het grote publiek op de hoogte.

Een waaier van mogelijkheden

Er is bij natuurinrichting een waaier van mogelijkheden om een gebied optimaal in te richten. De maatregelen die worden genomen, zijn altijd het resultaat van een zorgvuldige afweging met alle betrokkenen. De eigenheid van het gebied staat daarbij centraal.

| Grondwerken

Soms zijn grondwerken aangewezen. Om bijv. de groei van planten uit voedselarme milieus te begunstigen, kan een voedselrijke bodemlaag worden verwijderd. Ook kunnen nieuwe leefgebieden voor planten en dieren worden geschapen door een poel te graven. Het kan wenselijk zijn om het reliëf van percelen te herstellen of aan te passen om meer variatie in fauna en flora te bekomen. Soms is het voor de waterhuishouding in een gebied nodig om dijkes aan te leggen of aan te passen.

| Werken aan de waterhuishouding

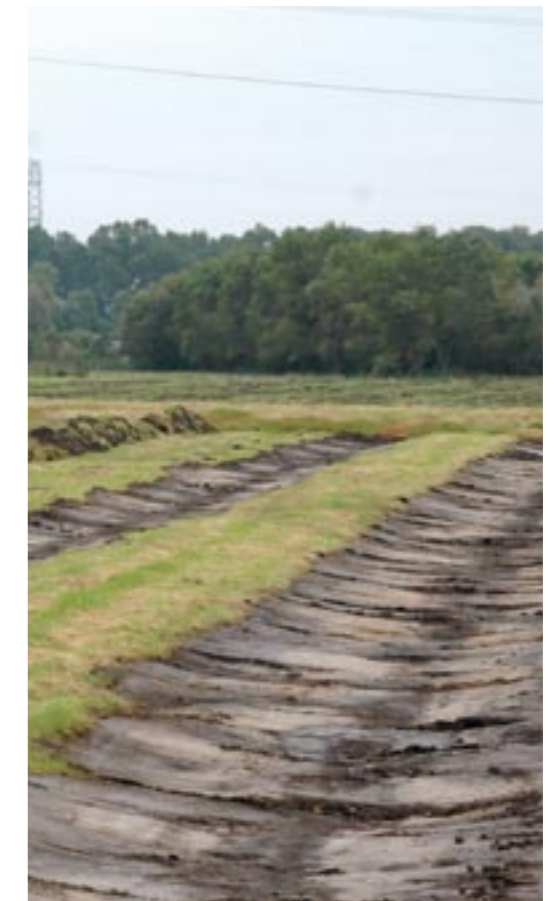
De waterhuishouding van een gebied is voor planten en dieren zeer belangrijk. Werken aan de waterhuishouding kunnen de specifieke leefomstandigheden voor planten- en diersoorten herstellen of creëren: aanpassingen aan oevers of aan het lengte- en dwarsprofiel van waterlopen, bijstellingen van de watertoevoer en -afvoer, wijzigingen van het waterpeil, enz.

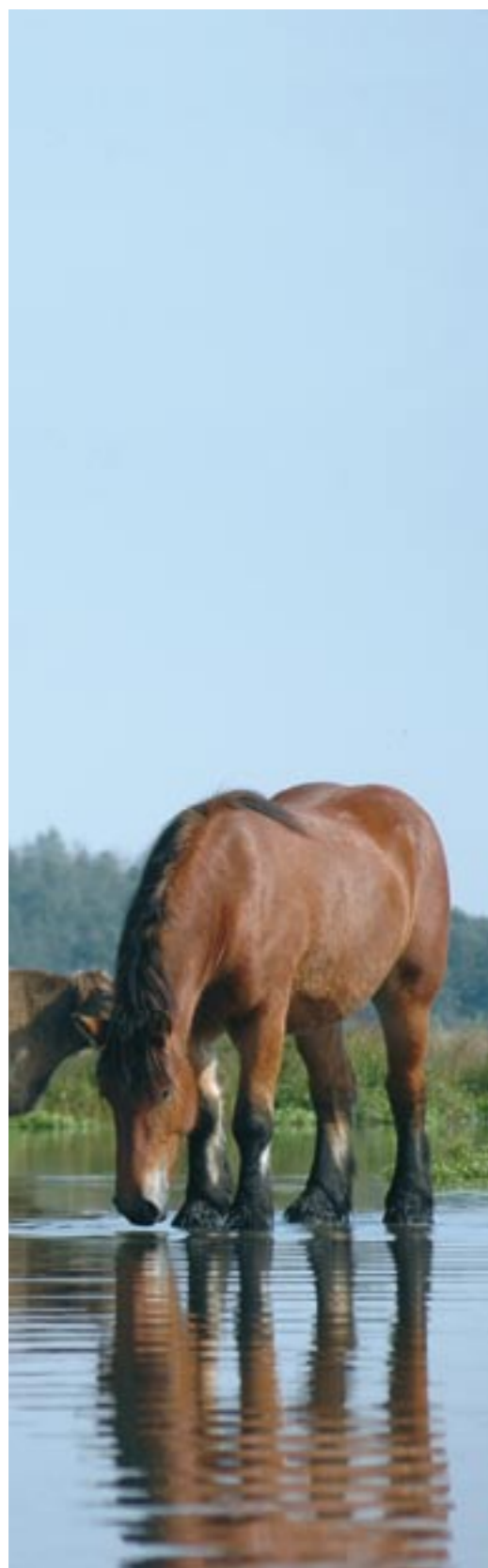
“

De meerwaarde van natuurinrichting als inrichtingsinstrument zit onder meer in de mogelijkheid te kunnen vernatten om zo de gewenste natuurstreefbeelden te realiseren. Ik denk dan aan wat we hebben bereikt met het project Smeethof (Bocholt), maar ook aan onze plannen in het project Zwarte Beek (Beringen). Dat vraagt uiteraard wel om een goede motivatie, een doorgedreven communicatie en overleg met partners en betrokkenen. Ook de mogelijkheden van ruiloperaties en het uitkeren van vergoedingen aan landbouwers komen hierbij van pas.

Elvira Jacques
(voorzitter van natuurinrichtingscomités in Limburg)

”

| **Infrastructuurwerken**

Er worden werken aan percelen en voorzieningen uitgevoerd als gevolg van het ruilen van gronden of als dit uit ecologisch of landschappelijk oogpunt verantwoord is. Bijv.:

- het samenvoegen of opdelen van percelen;
- het verplaatsen of wegnemen van afsluitingen tussen percelen;
- het verplaatsen of aanpassen van elektriciteitsleidingen, gasleidingen, waterleidingen en andere openbare nutsvoorzieningen;
- het plaatsen van voorzieningen voor het natuurbeheer (veeroosters, hekken, ...).

| **Aanpassing van wegen**

Soms wordt het soort wegverharding aangepast, bijv. om broedgebieden van vogelsoorten die gevoelig zijn voor verstoring, verkeersvrij te maken.

Soms wordt een betonnen wegdek vervangen door tweesporenbeton of door een halfverharde bovenlaag in kiezel. Zo kunnen planten en dieren zich makkelijker verspreiden. In natte gebieden wordt voor wandelaars soms een houten knuppelpad aangelegd. Zo kunnen ze een drassig gebied betreden en kunnen de beheerders materieel verplaatsen zonder de bodem te verstoren.

| **Natuureducatieve voorzieningen uitbouwen**

Een natuurinrichtingsproject kan een gelegenheid zijn om in het projectgebied infrastructuur voor natuureducatie te voorzien: informatieborden, kijkhutten, bewegwijzering, bezoekerscentra, wandellussen, wandelleerpaden, educatieve natuurtuinen, enz. Ook worden de voorzieningen soms aangepast voor mensen met een handicap.

| **Eigendom of gebruik van gronden ruilen**

Percelen met kwetsbare natuur kunnen geruild worden met andere percelen. Bijv. daar waar landbouw en natuurbehoud onverenigbaar zijn, kan een natuurinrichtingsproject landbouwers de kans geven om grond te ruilen. Kavelruil houdt in dat een stuk

grond in natuurgebied geruild kan worden tegen een geschikt perceel dat eigendom is van de overheid, en dat niet in natuurgebied ligt. Het ruilen van eigendom of gebruik van percelen kan ook voor oplossingen zorgen op plaatsen waar een losstaand weekendverblijf of een sportterrein in een natuurgebied problematisch is. Om verstoring te beperken kan het weekendverblijf of het sportterrein een plaats krijgen buiten het natuurgebied.

Kavelruil maakt van natuurinrichting een uniek instrument in het natuurbeleid. Die praktijk laat het immers toe om toch aan natuurinrichting te doen in gebieden met veel verschillende eigenaars en gebruikers.

| **Gronden aankopen**

De Vlaamse Landmaatschappij heeft in de projectgebieden van natuurinrichting een recht van voorkoop om gronden en gebouwen te verwerven. Het recht van voorkoop gaat in zodra een project is ingesteld.

Notarissen moeten de Vlaamse Landmaatschappij op de hoogte brengen van een verkoop of van een hoger bod. In de praktijk melden zij alle decretale rechten van voorkoop op een centraal Meldpunt bij de Vlaamse Grondenbank in Brussel.

Als de Vlaamse Landmaatschappij haar recht van voorkoop uitoefent voor natuurinrichting, verwerft zij in de plaats van de kandidaat-koper de aangeboden onroerende goederen. Dat kan zowel bij een openbare als een onderhandse verkoop. De Vlaamse Landmaatschappij koopt die onroerende goederen dan tegen de prijs en de voorwaarden van de kandidaat-koper.

De Vlaamse Landmaatschappij kan ook rechtstreeks gronden of gebouwen kopen in onderling overleg met de eigenaar.

Lokale grondenbank

Ter ondersteuning van natuurinrichting kan een lokale grondenbank worden opgericht. Dat gebeurt wanneer het aangewezen is om vóór de start van het project een grondreserve aan te leggen. Ook wanneer het nuttig blijkt om gronden aan te kopen buiten de perimeter van het natuurinrichtingsproject, met de bedoeling ze daarna te ruilen met gronden binnen het natuurinrichtingsproject, kan een grondenbank worden opgericht.

De Vlaamse Landmaatschappij sluit hiervoor een overeenkomst met één of meer partners. Daarin wordt afgesproken dat de Vlaamse Landmaatschappij gedurende een bepaalde periode gronden zal aankopen in opdracht van de partner(s) in een welomschreven gebied. In de overeenkomst met de partner worden afspraken gemaakt, bijv. over de maximale aankoopprijs, het beheer van de gronden, de overdracht van de gronden aan de partner na de aankoop. De partner voorziet een startbedrag voor de aankopen zodat de Vlaamse Landmaatschappij aan de slag kan. Zij zorgt voor de praktische en administratieve afhandeling van de aankopen en staat tijdelijk in voor het beheer van de gronden. Na verloop van tijd draagt de Vlaamse Landmaatschappij de aangekochte gronden over aan een partner in het project. Die kan er dan een aangepast natuurbeheer gaan voeren, soms nadat er natuurinrichtingswerken op de gronden zijn uitgevoerd. Het is ook mogelijk dat de Vlaamse Landmaatschappij de aangekochte gronden aanbiedt als ruilgrond.

“

We hebben voor de Uitkerkse Polders een billijke manier gevonden om de landbouwers te vergoeden en we zullen die kennis kunnen inzetten in projecten waar op grotere schaal vergoed zal moeten worden.

Wim Pauwels
(voorzitter van natuurinrichting-comités in West-Vlaanderen)

”

Na de aankoop beheert de Vlaamse Landmaatschappij de aangekochte goederen tot overdracht aan partner het Agentschap voor Natuur en Bos. Het is ook mogelijk dat het Agentschap een gebruiksovereenkomst sluit met de vroegere gebruiker, het gemeentebestuur, de provincie, een ander agentschap van de Vlaamse overheid, een erkende natuurvereniging, enz.

| **Vergoedingen uitbetalen**

Sommige natuurinrichtingsmaatregelen hebben een invloed op de waarde en het gebruik van de grond (bijv. bij vernatting van gronden). De eigenaars en gebruikers die hierdoor inkomensverlies lijden, kunnen een vergoeding aangeboden krijgen. Die vergoeding hangt af van de aard en omvang van de maatregelen en de effecten. Als er vergoedingen worden uitgekeerd, is de berekening ervan opgenomen in het projectuitvoeringsplan.

| **Erfdienstbaarheden vestigen of afschaffen**

Een erfdiensbaarheid, bijv. een recht van doorgang waardoor een eigenaar of gebruiker zijn perceel kan bereiken, kan worden opgeheven om ecologische redenen, bijv. omdat de begroeiing schade kan lijden wanneer er regelmatig voertuigen over rijden. Er wordt dan een alternatieve doorgang voorzien op een andere plaats. Soms blijkt het nodig om na kavelruil een nieuwe erfdiensbaarheid te vestigen om een alternatieve toegang tot het perceel te voorzien.

| **Tijdelijke beperkingen aan het genot van onroerende goederen**

Om terreinwerken uit te voeren kan het projectcomité opleggen om voor een bepaalde duur een stuk grond van een private eigenaar te gebruiken, bijv. om een graafmachine doorgang te verlenen of materiaal te stapelen. De eigenaar ontvangt een vergoeding voor deze tijdelijke hinder.

| **Bedrijfsverplaatsing**

Bedrijfsverplaatsing houdt in dat zowel de gebouwen als de gronden van een (landbouw)bedrijf worden overgebracht naar een plaats die niet ecologisch kwetsbaar is. De eigenaar van de gebouwen en de gronden verkoopt de eigendom aan de Vlaamse overheid en krijgt bovenop de aankoop-som een krediet om een nieuw bedrijf buiten het natuurgebied te kopen of te bouwen. Bedrijfsverplaatsing is vrij ingrijpend en gebeurt enkel na een grondig onderzoek en alleen op vraag van de eigenaar zelf.

04 | Het verloop van een project

De mogelijkheid om aan kavelruil te doen, werken op gronden van derden uit te voeren en vergoedingen te betalen, maakt van natuurinrichting een krachtig instrument om natuurdoelen te realiseren. Ingrijpende maatregelen worden altijd weloverwogen en na rijp beraad genomen. Een uitgebreide procedure verzekert bovendien dat er niet over één nacht ijs wordt gegaan.

Onderzoek naar de haalbaarheid

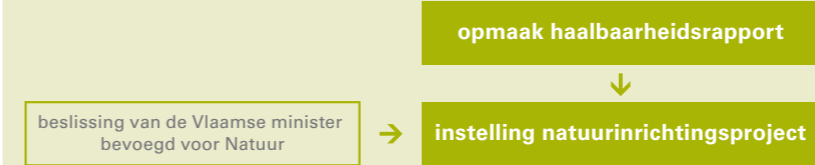
De eerste stap naar natuurinrichting is een onderzoek naar de haalbaarheid. Dat onderzoek bepaalt of natuurinrichting in een bepaald gebied mogelijk en zinvol is. Om dat uit te vissen worden diverse aspecten van het onderzoeksgebied bestudeerd: de bodem, de waterhuishouding, het landschap, het grondgebruik, de fauna en flora, ...

Ook het inschatten van de maatschappelijke haalbaarheid is zeer belangrijk. Dat kan door te overleggen met allerlei actoren. Bijv. via werkgroepen waarin natuurverenigingen, landbouworganisaties en lokale besturen zetelen. Blijkt natuurinrichting haalbaar en zinvol, dan leidt het onderzoek tot een voorstel voor de afbakening van het projectgebied waarin ook wordt aangegeven welke overheden verder bij het project moeten worden betrokken.

Instelling

De minister bevoegd voor Natuur beslist op grond van dit onderzoek of het project wordt ingesteld. Zo ja, dan krijgt het project, binnen de voorgestelde omgrenzing, officieel groen licht.

onderzoek naar de haalbaarheid

opmaak van het projectrapport

opmaak van het projectuitvoeringsplan

uitvoering

Projectrapport

Terwijl het Agentschap voor Natuur en Bos samen met de Vlaamse Landmaatschappij een projectrapport schrijft, richt de minister een projectcomité en een projectcommissie op. Het projectrapport beschrijft wat het project beoogt. Het somt de maatregelen op die hiervoor nodig zijn en de mogelijke manieren om die maatregelen uit te voeren. Het rapport bevat ook administratieve gegevens en beleidsgegevens over het projectgebied. De gemeente onderwerpt het projectrapport aan een openbaar onderzoek. Iedereen die dat wil, kan bezwaren inbrengen.

Vaststelling van maatregelen en modaliteiten

De commissie adviseert het comité over de resultaten van het openbaar onderzoek en het comité adviseert de minister. Op grond daarvan beslist de minister over de "maatregelen en modaliteiten" van het projectrapport. Anders gezegd: hij/zij beslist welke natuurinrichtingsmaatregelen uitgevoerd zullen worden en hoe dat zal gebeuren.

Projectuitvoeringsplan

Zodra de minister heeft beslist welke maatregelen nodig zijn, bereidt het comité de uitvoering van die maatregelen voor. Het comité doet dat met gedetailleerde gegevens en plannen (o.a. over de eigendoms- en gebruikstoestand voor en na de werken, de daarmee gepaard gaande vergoedingen en een gedetailleerde uittekening van de maatregelen). Het comité legt al die gegevens en plannen, gebundeld in het projectuitvoeringsplan, voor advies voor aan de projectcommissie. Om de uitvoering beter te faseren worden de plannen soms opgesplitst in verschillende projectuitvoeringsplannen.

Vaststelling van het projectuitvoeringsplan

Na een openbaar onderzoek en een adviesprocedure stelt de minister de gegevens en de plannen, het zogenaamde projectuitvoeringsplan, vast. Zijn er verschillende projectuitvoeringsplannen, dan worden zij apart vastgesteld.

Uitvoering

De daadwerkelijke uitvoering van de werken op het terrein gebeurt onder leiding van de Vlaamse Landmaatschappij en van de overheidsdiensten of de personen die worden aangeduid in het uitvoeringsprogramma. Het comité waakt over de uitvoering van het project.

Akte

Als het natuurinrichtingsproject wijzigingen aanbrengt aan de eigendomstoestand of aan het gebruik van de percelen, kunnen één of meer natuurinrichtingsaktes worden opgemaakt. Bijv. als nieuwe wegen worden aangelegd, bij het ruilen van gronden of als er erfdienstbaarheden worden opgelegd. De akte legt de nieuwe eigendoms- en gebruikstoestand vast. Ze bevat ook de data waarop de percelen in gebruik worden genomen en geeft de financiële verrichtingen weer.

Nazorg en beheer

Als de inrichtingswerken zijn uitgevoerd, wordt nagegaan hoe de natuur zich verder ontwikkelt. Blijven of verschijnen inderdaad de soorten waarvoor de maatregelen en werken bedoeld waren? Om de effectiviteit van de maatregelen na te gaan en eventueel bij te sturen worden gedurende een aantal jaren de veranderingen aan het milieu, de flora en de fauna nauwgezet opgevolgd. De resultaten van die opvolging worden beschreven in een monitoringsrapport.

Na de inrichting is het nodig om de natuur te blijven beheren. Er worden dan ook afspraken gemaakt: wie beheert wat en hoe? Het beheer van gronden die door de Vlaamse overheid werden aangekocht, kan worden toevertrouwd aan bijv. het Agentschap voor Natuur en Bos, de gemeente, de provincie of een erkende natuurvereniging.

Meer flexibiliteit

Door aanpassingen in de wetgeving (uitvoeringsbesluit van 2 februari 2007) is de procedure beter afgestemd op de aard van de maatregelen die worden genomen:

- Er kunnen uitvoeringsplannen worden opgemaakt voor delen van het project. Maatregelen die minder overleg of voorbereidend werk vragen, kunnen zo al eerder worden uitgevoerd.
- Bepaalde plannen en procedurestappen zijn alleen nodig als ze relevant zijn voor het project. Dat geldt voor de opmaak van een akte en voor de opmaak van plannen voor kavelruil of andere maatregelen die een invloed hebben op de waarde of het gebruik.
- Bepaalde plannen en procedurestappen vervallen onder bepaalde voorwaarden: als het comité en de belanghebbenden hiervoor hun goedkeuring verlenen, kan gewoon gestart worden met een "versnelde uitvoering" van de goedgekeurde maatregelen. Er moet dan geen uitvoeringsplan worden opgemaakt en ook het bijhorend openbaar onderzoek is dan niet nodig. De nodige vergunningen blijven uiteraard vereist.
- Als een beperkt aantal partners zich vooraf bereid verklaren om een natuurinrichtingsproject op hun gronden toe te laten kan een eenvoudige "verkorte procedure" worden toegepast. Er wordt dan geen commissie opgericht; er is enkel een comité waarin ook alle eigenaars zijn opgenomen. De uitvoering en de financiering van het plan worden gezamenlijk uitgewerkt. Slechts in beperkte gevallen (bij kavelruil of effect op de waarde of het gebruik van de gronden) wordt een openbaar onderzoek voorzien. Er kan veel eenvoudiger tot de uitvoering worden overgegaan. In de praktijk gaat het meestal over een samenwerkingsverband tussen verschillende overheden of natuurverenigingen.
- Door een regeling van de medefinanciering kan natuurinrichting ook worden ingezet voor de realisatie van doelstellingen van andere partners. Zo kan er beter op lopende initiatieven ingespeeld worden.

05 | Projecten in de praktijk

Noordduinen

Natuur vrijwaren in een druk gebruikt gebied

| Ecologische inrichting

In 1999 vroeg het gemeentebestuur van Koksijde aan de Vlaamse Landmaatschappij om mee te werken aan de ecologische inrichting van het museumpark van het Abdijmuseum "Ten Duinen 1138". De Vlaamse Landmaatschappij deed daarop drie projectvoorstellen voor het gebied. Eén daarvan was een voorstel voor natuurinrichting. Het natuurinrichtingsproject Noordduinen werd in 2002 ingesteld en loopt ten einde in 2009. Het project stelde drie doelstellingen voorop: de natuurwaarden versterken, het landschap bewaren en de recreatie geleiden.

| Sporen in het zand

De vele sporen van wandelaars, honden, fietsen en paarden waren heel opvallend tijdens de eerste inventarisaties van het projectteam. Paden liepen kriskras door het gebied en dat maakte voor een deel de charme ervan uit. Het natuurinrichtingsproject zorgde voor een nieuwe padenstructuur die er nog steeds voor zorgt dat je het hele gebied, inclusief de graaszones, kan doorkruisen.

“

Terwijl we de plannen opmaakten, pleegden we voortdurend overleg met de belangengroepen, het gemeentebestuur, de militairen, de ruiters, de mountainbikers, de wandelaars en de bewoners. We zochten daarbij altijd naar een oplossing waarin alle partijen zich konden vinden.

Natuurinrichting investeerde heel wat gemeenschapsgeld in de Noordduinen. We zijn dan ook niet over één nacht ijs gegaan: we deden heel wat studiewerk, we bouwden een draagvlak in de lokale gemeenschap en we stemden de inrichting af op het beheer in de toekomst. We geloven dat op die manier de middelen goed besteed zijn en dat zowel de natuur als de bevolking van Koksijde er wel zal bij varen.

Siska Van de Steene
(projectleider)

”

Blikvangers

1. Om opnieuw overwoekering van struiken tegen te gaan, werd beslist om ezels te laten grazen in twee zones. Afsluitingen rond die zones waren vanzelfsprekend onontbeerlijk.
2. Omdat het ruiterspad in een graaszone kwam te liggen, moest het vervangen worden door een nieuw tracé. Dat gebeurde in overleg met de ruiters.
3. Mountainbikers waren vóór het natuurinrichtingsproject niet toegelaten in de Noordduinen. Door een tracé van oost naar west te voorzien, kunnen ook zij van de Noordduinen genieten.
4. De kruidenvegetatie in de Noordduinen is zeer gevarieerd en er komen tal van zeldzame soorten voor. De grootste bedreiging voor die soorten was dat struiken, grassen, populieren en esdoorns die zich zeer snel verspreiden, hun plaats zouden innemen. Daarom werden 2600 bomen en 10.000 struiken gekapt.

1

2

3

4

Bourgoyen-Ossemeersen in Gent

Natuur dicht bij de stad

| Winterplek voor watervogels

In het westen van Gent ligt een waardevol natuurgebied met een oppervlakte van 230 ha: het stedelijk natuurreservaat Bourgoyen-Ossemeersen. Het grootste deel is vrij toegankelijk. Heel wat Gentenaren brengen dan ook regelmatig een bezoekje aan dit meersengebied van de Leie, dat bij de aanleg van de Ringvaart rond Gent werd afgesneden van de Drongense Meersen. Het natuurreservaat is één van de belangrijkste overwinteringsplaatsen voor watervogels in Vlaanderen, zoals wintertaling, smient en slobbeend. Deze groene oase is ook een plantenparadijs: in de vochtige graslanden komen ongeveer 450 plantensoorten voor, waaronder een aantal zeldzame.

| Samenwerkingsverband

Het natuurinrichtingsproject Bourgoyen-Ossemeersen ging in 1999 van start. De inrichtingswerken zijn ondertussen zo goed als afgerond. Het project werd ingesteld om de landschappelijke structuur te herstellen en te ontwikkelen, om de recreatie beter te geleiden en om het gebied te bufferen van de drukke R4, de ring rond Gent.

Dit project kwam tot stand dankzij een hecht samenwerkingsverband tussen het Agentschap voor Natuur en Bos, het Agentschap Infrastructuur, de stad Gent, Natuurpunt en de Vlaamse Landmaatschappij. De stad Gent leverde een grote financiële inspanning en werkte intensief mee aan de opmaak van de plannen.

| Druk bezocht

Er werden maatregelen getroffen om de waterkwaliteit te verbeteren en er werd gezorgd voor nieuwe infrastructuur die ten goede komt aan de recreatie, de natuurbeleving en het beheer. Die werden goed afgestemd op de grote bezoekersaantallen die het stedelijk natuurreservaat te verwerken krijgt.

Blikvangers

1. De geluidsberm die het geraas van de R4 dempt, bestaat uit een grondam van 2 kilometer en 600 meter geluidswerend scherm in houtvezelbeton.
2. De nieuwe infrastructuur komt ten goede aan de natuurbeleving.
3. Aan de zes toegangen worden de bezoekers vriendelijk onthaald. Ze vinden er een infohut, fietsenrekken, een zitbank, een hek voor voertuigen en een hekje voor voetgangers.
4. Er zijn twee nieuwe observatiehutten gebouwd.

1

2

3

4

Buitengoor-Meergoor

Ingrijpende werken in een delicaat natuurgebied

| Duwtje in de rug

Het Buitengoor-Meergoor, 75 ha natuurgebied in de gemeente Mol, herbergt zoveel zeldzame planten en dieren dat het gebied op Europese schaal uniek genoemd mag worden. Het landschap is een mozaïek van moeras, natte en droge heide, bos, hooilandjes, vennen, en open water. Toch had de natuur er een duwtje in de rug nodig. De vrijwilligers kregen het beheer niet helemaal rond, waardoor jonge boompjes en grassen de zeldzame planten verdrukten. Ook was de waterhuishouding niet goed geregeld en kon de recreatie betere geleiding gebruiken.

Dit natuurpareltje stond dus flink onder druk. Het kreeg een stevige opknabbeurt via natuurinrichting. Er werd ook aan de bezoekers gedacht. Er is een bewegwijzerde laarzenwandeling en een klein deel van het reservaat is toegankelijk voor rolstoelbezoekers.

“

Na kleinschalige proeven met de vrijwilligers van Natuurpunt wilden we op grotere schaal iets doen. We besloten dan ook om met de overheid in een natuurinrichtingsproject te stappen. We begonnen eraan met een klein hartje, maar onze koudwatervrees bleek al snel ongegrond. De verschillende medewerkers van de Vlaamse Landmaatschappij en het Agentschap voor Natuur en Bos bleken niet alleen specialisten, elk op hun terrein, maar zijn bovendien sterke doordouwers. Samen vormden we een zeer hecht team. Met de voorziene budgetten hebben we prachtig werk kunnen verrichten.

Jan Dirkx
(conservator)

”

Blikvangers

1. De zware ingrepen voor natuurherstel moesten met de grootste omzichtigheid uitgevoerd worden in dit kwetsbare gebied.
2. De waterhuishouding is op punt gesteld, kaprijpe dennenbossen zijn gedund en de voedselrijke bovenlaag van de bodem is plaatselijk weggehaald om meer zeldzame planten de kans te geven te kiemen.
3. Er werd een kleine vistrap gemaakt zodat de vissen in de Vleminksliep gemakkelijker stroomopwaarts kunnen trekken.
4. Wildspiegels verhinderen dat reeën in het donker op de Postelsesteenweg aangereden worden.

1

2

3

4

© Rollin Verlinde

Nieuwe natuur in Het Vinne

Het Vinne in Zoutleeuw was jarenlang een provinciedomein dat voor een groot deel uit populierenbos bestond. Mensen kwamen er joggen of wandelen op de rechte paden die haaks op elkaar het bos doorkruisten. Maar hoeveel bezoekers wisten dat ze wandelden op de bodem van een groot natuurlijk meer, dat sinds 1841 droog werd gehouden voor de houtteelt?

Als eigenaar van het Vinne deed de provincie Vlaams-Brabant een aanvraag voor natuurinrichting. Ze wilde de ontwikkeling van waardevolle natuur stimuleren en tegelijk de recreatie en natuureducatie in het Vinne vrijwaren.

| Slimme plannen

Uit een studie bleek dat het Vinne met weinig ingrepen kon worden omgevormd tot een open waterplas. Het projectcomité koos voor een waterdiepte van 1 meter en een oppervlakte open water van 68 ha. Zo zou een ondiepe waterplas ontstaan met een rietgordel die een grote variatie aan planten en dieren kan herbergen. Zo kon ook de Vinnehoeve, waar o.a. een cafetaria gehuisvest is, droog blijven en de natuurgerichte recreatie in de rand van het gebied mogelijk blijven.

| Ingrijpende werken

Op 19 januari 2004 gingen de natuurinrichtingswerken van start. De populieren werden gekapt en de pompen werden stilgelegd zodat de Vinnelaagte kon vollopen met regen- en grondwater. De poelen rond het meer werden dieper gemaakt, er werd voor waterzuivering gezorgd en er werd aan de Vinnebeek en de Sint-Odolphusbeek gewerkt.

| Groots resultaat

Op 27 mei 2005 werd het provinciedomein officieel opnieuw voor het publiek geopend, ditmaal als natuurgebied met het grootste binnenmeer van Vlaanderen. Nog meer dan vroeger is Het Vinne een geliefd recreatieoord van jong en oud.

Blikvangers

1. Het is heerlijk wandelen op de avontuurlijke wandel- en knuppelpaden die langs het meer, tussen het riet, door de graslanden met grazende runderen en door de bossen lopen.
2. Het provinciebestuur renoveerde de Vinnehoeve en richtte de schuur ervan in als natuur-educatieve ruimte.
3. De effecten van de ingrepen worden gedurende minstens tien jaar op de voet gevolgd. De waterkwaliteit wordt gemeten en de waterplanten, vissen, libellen en vlinders worden geïnventariseerd.

Het Smeethof

Natuur door samenwerking

Op 19 juni 2005 openden wandelaars en natuurliefhebbers het nieuw ingerichte natuurgebied Het Smeethof in Bocholt. De opening was de bekroning van zeven jaar samenwerking tussen Natuurpunt, de gemeente Bocholt en de Vlaamse overheid. Die drie eigenaars gaven de 189 ha natuurgebied een nieuwe toekomst via een natuurinrichtingsproject. Omdat het Smeethof omgeven is door andere waardevolle natuurgebieden is hiermee ook een belangrijke natuurverbinding gerealiseerd.

| Landbouw in voormalig moerasgebied

Oorspronkelijk maakte het Smeethof deel uit van een grensoverschrijdend moerasgebied. In de negentiende en twintigste eeuw onderging het een gedaanteverwisseling. Door te draineren kon er aan landbouw worden gedaan. In 1984 bleef van het oorspronkelijke 56 ha bos nog nauwelijks 10 over. Ook houtkanten werden gerooid en bomenrijen verdwenen. Het Smeethof was een voor het publiek afgesloten landgoed geworden, gebruikt als jachtdomein en intensief landbouwgebied.

| Natuurherstel

Toch was het Smeethof op het gewestplan nagenoeg volledig als natuurgebied ingekleurd en stond het aangeduid als vogelrichtlijngebied. Natuurpunt kocht in 1999 het Smeethof aan om de papieren bescherming in de praktijk te kunnen omzetten. Omdat er grootschalige ingrepen nodig waren om het beoogde natuurherstel te bereiken, werd natuurinrichting ingezet.

| Spectaculaire resultaten

Midden 2003 startten de natuurinrichtingswerken. Al in 2005 werden spectaculaire resultaten opgetekend.

Blikvangers

1. Het projectcomité heeft beslist om het Smeethof opnieuw te laten evolueren naar een halfopen tot open landschap, met hier en daar bosjes. Een drastische vernatting moest leiden tot nieuwe moerassen
2. Het Smeethof evolueerde dankzij nauwe samenwerking tussen verschillende partners van een afgesloten privédomein naar een prachtig natuurgebied dat ontsloten is via wandelpaden.
3. Het Regionaal Landschap Kempen en Maasland stippelde een vijftal bewegwijzerde routes uit binnen het grensoverschrijdend landschap Kempen~Broek.
4. Natuurpunt staat in voor het beheer van het Smeethof, maar ook landbouwers werken mee. Een viertal landbouwers uit de omgeving laten hun vee gedurende een aantal maanden per jaar grazen op de ruigten en in het moeras.

“

Zelfs de grootste optimist had niet verwacht dat er op nog geen twee jaar tijd zoveel streekeigen soorten zouden terugkomen. We telden al 34 verschillende soorten waardevolle libellen en juffers, waaronder enkele zeldzame. Ook zeldzame vogelsoorten zijn hier sinds kort terug te vinden, zoals de waterral, de geoorde fuut, de rietzanger, de snor, de zomertaling en de kleine zilverreiger. Bovendien groeien hier sinds de werken heel wat zeldzame planten zowel uit de droge als uit de natte sfeer. We hebben ook al 13 zeggensoorten gevonden.

Annick Serdons
(communicatieverantwoordelijke van het project)

”

Contact

Agentschap voor Natuur en Bos - Centrale diensten

Graaf de Ferrarisgebouw
Koning Albert II-laan 20 bus 8
1000 Brussel
tel. 02 553 81 02
anb@vlaanderen.be
www.natuurenbos.be

ANB West-Vlaanderen

Zandstraat 255 bus 3
8200 Brugge
tel. 050 45 41 76

ANB Oost-Vlaanderen

Gebr. Van Eyckstraat 4-6
9000 Gent
tel. 09 265 46 40

ANB Antwerpen

Lange Kievitstraat 111-113 bus 63
2018 Antwerpen
tel. 03 224 62 62

ANB Limburg

Koningin Astridlaan 50 bus 5
3500 Hasselt
tel. 011 74 24 50

ANB Vlaams-Brabant

Vaartkom 31 bus 4
3000 Leuven
tel. 016 21 12 20

Vlaamse Landmaatschappij - Centrale directie

Gulden Vlieslaan 72
1060 Brussel
tel. 02 543 72 00
info@vlm.be
www.vlm.be

VLM West-Vlaanderen

Velodroomstraat 28
8200 Brugge
tel. 050 45 81 00

VLM Oost-Vlaanderen

Ganzendries 149
9000 Gent
tel. 09 244 85 00

VLM Antwerpen

Cardijnlaan 1
2200 Herentals
tel. 014 25 83 00

VLM Limburg

Koningin Astridlaan 10
3500 Hasselt
tel. 011 29 87 00

VLM Vlaams-Brabant

Diestsevest 25
3000 Leuven
tel. 016 31 17 00

| Colofon

Copywriting: Anja Van der Zalm, Rebekka Veeckman, Karolien Bracke (VLM), Griet Buyse (ANB)

Vormgeving: Lemento nv

Fotografie: VLM en ANB

Druk: De Cuyper, Zele

© Vilda - Yves Adams

